

YAPONIYADA YER ISLOHOTINING OLIB BORILISHI VA UNING NATIJALARI

Muminov Azizbek Yakubaliyevich.

*Farg'ona imkoniyatlari cheklangan shaxslar uchun
ixtisoslashtirilgan maxsus texnikum o'qituvchisi*

Annotatsiya: Urushdan keyingi Yaponiya yer islohoti (1946–1949) dunyo tarixidagi eng radikal va muvaffaqiyatli agrar o'zgarishlardan biri hisoblanadi. Ushbu islohot Yaponiya iqtisodiyotining urushdan keyingi «iqtisodiy mo'jiza» sifatida gullab-yashnashining muhim poydevorlaridan biriga aylandi.

Kalit so'zlar: Yalpi Ichki Mahsulot (YaIM), Iqtisodiy o'sish sur'ati, Yaponiya yer islohoti (1946–1949), Yer komissiyalari, Zamonaviy Yaponiya qishloq xo'jaligi

Kirish

XX asrning ikkinchi yarmi jahon tarixida tub ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar davri sifatida namoyon bo'ldi. Ayniqsa, Ikkinchi jahon urushidan keyingi davrda Yaponiya iqtisodiy va siyosiy tizimini qayta tashkil etish orqali qisqa muddat ichida dunyoning rivojlangan davlatlaridan biriga aylandi. Ushbu taraqqiyotning muhim omillaridan biri agrar sohada amalga oshirilgan yer islohoti hisoblanadi. Urushdan oldingi davrda Yaponiyada yerlarning katta qismi yirik yer egalari qo'lida to'plangan bo'lib, dehqonlarning ko'pchiligi ijarachi sifatida faoliyat yuritgan. Bu holat qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishining samaradorligini pasaytirgan, ijtimoiy tengsizlikni kuchaytirgan va qishloq aholisi turmush darajasining pastligiga sabab bo'lgan.

1946–1950-yillarda amalga oshirilgan yer islohoti natijasida yirik yer egaligining asosiy qismi tugatildi, dehqonlarga yer sotib olish va unga egalik qilish huquqi berildi. Islohot qishloq xo'jaligida bozor munosabatlarining rivojlanishiga,

dehqonlarning iqtisodiy manfaatdorligini oshirishga hamda mamlakatning keyingi iqtisodiy “yapon mo‘jizasi” uchun mustahkam zamin yaratishga xizmat qildi.

Yaponiyaning umumiy yer maydoni 377,9 ming kvadrat kilometrni tashkil etadi. So‘nggi, 2025 yilgi milliy aholini ro‘yxatga olish ma’lumotlariga ko‘ra, mamlakat aholisi soni 123,05 million kishiga teng. Birok shunga qaramay Yaponiya dunyoda yalpi ichki mahsulot (YaIM) hajmi bo‘yicha AQSh, Xitoy, Germaniya va Hindistondan keyin 5-o‘rinda turadi. □ Yalpi Ichki Mahsulot (YaIM): Nominal qiymati taxminan 4,38 trillion dollarni tashkil etadi. Iqtisodiy o‘rinish sur‘ati: 2026 yil boshida yillik hisobda 1,8% – 2,1% atrofida o‘rinish qayd etildi. Yil yakuni bo‘yicha umumiy o‘rinish 0,5% – 0,7% atrofida bo‘lishi prognoz qilinmoqda. Aholi boshiga YaIM: Taxminan 35 700 dollar.

Urushdan keyingi Yaponiya yer islohoti (1946–1949) dunyo tarixidagi eng radikal va muvaffaqiyatli agrar o‘zgarishlardan biri hisoblanadi. Ushbu islohot Yaponiya iqtisodiyotining urushdan keyingi «iqtisodiy mo‘jiza» sifatida gullab-yashnashining muhim poydevorlaridan biriga aylandi. Ushbu islohot mamlakatning ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy qiyofasini butunlay o‘zgartirib yubordi. Quyida islohotning borishi, shartlari va natijalari haqida batafsil ma’lumot keltirilgan.

- Islohotning sabablari va maqsadi urushgacha bo‘lgan Yaponiya qishloq xo‘jaligida sinfiy tengsizlik juda yuqori edi. Yerlarning qariyb 46 foizi yirik yer egalari (pomeshiklar) qo‘lida bo‘lib, dehqonlar ularni og‘ir shartlarda ijaraga olib ishlatardi. Ijara haqi ko‘pincha hosilning yarimidan ko‘pini tashkil etgan. Ikkinchi jahon urushidan so‘ng Yaponiyani boshqargan ittifoqchi qo‘shinlar Oliy qo‘mondoni - general Duglas Makartur - bu tizimni kommunistik g‘oyalar tarqalishi uchun qulay muhit va yapon militarizmining asosi deb hisobladi. Maqsad dehqonlarni mulkdorga aylantirish orqali qishloqlarda barqarorlik o‘rnatish edi.

- Islohot qanday amalga oshirildi? 1946 yil oktyabrda Yaponiya parlamenti yangi qonun qabul qildi. Jami 1,93 million gektar yer (ijaradagi yerlarning qariyb 80 foizi) davlat tomonidan majburiy sotib olindi.

- Yer egaligiga cheklov: O'z qishlog'ida yashamaydigan yer egalarining (absenteistlar) barcha yerlari, mahalliy yer egalarining esa 1 gektardan (Xokkaydo orolida 4 gektardan) ortiq bo'lgan yerlari davlat tomonidan musodara qilindi.

- Arzon narx va inflyatsiya: Davlat yerlarni urushdan oldingi narxlar bo'yicha sotib oldi.

Urushdan keyingi kuchli inflyatsiya tufayli bu narxlar ramziy bo'lib qoldi. Natijada dehqonlar yerni deyarli tekinga (juda arzon) sotib olish imkoniga ega bo'lishdi.

- Yer komissiyalari: Yerlarni qayta taqsimlash ishlarini mahalliy dehqonlar, ijarachilar va yer egalaridan tashkil topgan demokratik «Yer komissiyalari» boshqardi

- Siyosiy barqarorlik: Yirik yer egalari sinfi tugatildi. Mulkdor bo'lgan millionlab dehqonlar mamlakatdagi konservativ kuchlarni (Liberal-demokratik partiyani) qo'llab-quvvatlay boshladi va bu Yaponiyada uzoq yillik siyosiy barqarorlikni ta'minladi.

-Turmush darajasining oshishi: Dehqonlar topgan daromadlarini o'zlarida olib qoladigan bo'ldi. Bu qishloq aholisining sotib olish qobiliyatini oshirdi va ichki bozorni kengaytirib, sanoat mahsulotlariga bo'lgan talabni kuchaytirdi.

- Texnologik yuksalish: O'z yeriga ega bo'lgan dehqonlar hosildorlikni oshirishga intilishdi. Qishloq xo'jaligida mineral o'g'itlar va kichik texnikalardan foydalanish keskin rivojlandi.

Zamonaviy Yaponiya qishloq xo'jaligi an'anaviy dehqonchilik madaniyati bilan eng ilg'or yuqori texnologiyalar (AgTech) tutashgan o'ziga xos sohadir. Islohotlar natijasida yuzaga kelgan kichik yer maydonlari va jiddiy demografik inqiroz tufayli bugungi yapon agrar sektori innovatsiyalar hisobiga yashab qolmoqda.

Zamonaviy tizimning eng asosiy xususiyatlari va muammolari quyidagilardan iborat:

1. Eng og‘ir muammolar: Demografiya va Yer maydoni

- Ishchi kuchining qarishi: Yapon fermerlarining o‘rtacha yoshi 67-70 yoshdan oshib ketdi. Yoshlar shaharlarga ko‘chib ketgani sababli sohada ishchi kuchi keskin yetishmaydi.

- Mayda yer maydonlari: Yer islohotidan qolgan tizim tufayli fermerlik xo‘jaliklarining katta qismi hali ham juda kichik (o‘rtacha 2 gektargacha) bo‘lib, bu yirik sanoat texnikalaridan foydalanishni qiyinlashtiradi.

2. Yechim: «Aqlli» qishloq xo‘jaligi (Smart Agriculture)

Ishchi kuchi tanqisligiga javoban Yaponiya hukumati (ayniqsa 2024–2026 yillardagi yangi qonunlar va byudjet dasturlari asosida) tizimni to‘liq avtomatlashtirmoqda:

- Robotlashtirish: Dalalarda haydovchisiz (avtonom) traktorlar va guruch ekuvchi robotlar odatiy holga aylandi.

- Dronlar va sun‘iy intellekt (AI): Ekinlarga o‘g‘it sopish, zararkunandalarni aniqlash va suv darajasini nazorat qilish uchun dronlar hamda sun‘iy intellekt sensorlari keng qo‘llaniladi. Bu mehnat sarfini 60% dan 80% gacha qisqartirdi.

- Vertikal va yopiq dehqonchilik: Shaharlarda gidroponikaga asoslangan, iqlim nazorat qilinadigan yirik vertikal fermalar rivojlandi. U yerda ko‘katlar va pomidorlar tuproqsiz, yil davomida barqaror yetishtiriladi.

Davlat siyosati va Eksport

- Guruch kulti va ichki bozor: Guruch Yaponiya uchun nafaqat oziq-ovqat, balki milliy xavfsizlik ramzidir. Shu sababli davlat mahalliy guruch yetishtiruvchilarni yuqori subsidiyalar va bojxona to‘siqlari orqali qattiq himoya qiladi.

- Premium eksport: Yaponiya mahsulot hajmi emas, balki uning yuqori sifati va brendiga urg‘u beradi. Yapon yashil choyi, sake, marmar mol go‘shiti (Vagyu) va premium mevalarning dunyodagi eksporti yildan-yilga rekord darajada (1,7 trillion ienadan ortiq) o‘sib bormoqda

Xulosa

Yaponiyaning urushdan keyingi yer islohoti majburiy va keskin bo'lishiga qaramay, mamlakat iqtisodiyotida mulkdorlar sinfini (o'rta sinfni) yaratib berdi. Bu qatlam mamlakatni nafaqat kommunistik inqiloblardan asrab qoldi, balki keyingi 40 yil davomida dunyoni hayratda qoldirgan yapon iqtisodiy mo'jizasining asosiy poydevori bo'ldi.

Yaponiyada amalga oshirilgan yer islohoti mamlakat tarixidagi eng muvaffaqiyatli agrar islohotlardan biri sifatida e'tirof etiladi. Islohot natijasida yirik yer egaligi tizimi deyarli tugatildi, millionlab ijarachi dehqonlar yer egalari maqomiga ega bo'ldilar va qishloq xo'jaligida mulkdorlar sinfi shakllandi. Bu esa dehqonlarning mehnat unumdorligini oshirib, qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarishining ko'payishiga olib keldi.

Shuningdek, yer islohoti qishloq hududlaridagi ijtimoiy tabaqalanishni kamaytirib, demokratik munosabatlarning rivojlanishiga, ichki bozorning kengayishiga va sanoatning rivojlanishi uchun zarur bo'lgan iqtisodiy hamda ijtimoiy sharoitlarni yaratishga xizmat qildi. Aynan agrar sohadagi ushbu tub o'zgarishlar Yaponiyaning urushdan keyingi iqtisodiy tiklanishi va keyinchalik dunyoning yetakchi iqtisodiy davlatlaridan biriga aylanishida muhim omillardan biri bo'ldi. Shu bois Yaponiyaning yer islohoti tajribasi agrar munosabatlarni takomillashtirish va qishloq xo'jaligini modernizatsiya qilish masalalarini o'rganishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. A. Hikmatov "Yaponiya tarixi" va "Yaponiya iqtisodiyoti" darsligi 2007. Toshkent.
2. O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi
3. T. Fayziev. "Sharq mamlakatlari tarixi" o'quv qo'llanmasi. 2020
4. Брагинский И.Б. История Японии. М.: Высшая школа, 2001. 432 с.
5. Латышев И.А. Япония: история и современность. М.: Международные отношения, 2007. 384 с.

6. Hall J.W. Japan: From Prehistory to Modern Times. New York: Delacorte Press, 1970. 352 p.
7. Dower J.W. Embracing Defeat: Japan in the Wake of World War II. New York: W.W. Norton & Company, 1999. 676 p.
8. Beasley W.G. The Rise of Modern Japan. New York: St. Martin's Press, 1995. 321 p.
9. Gordon A. A Modern History of Japan: From Tokugawa Times to the Present. New York: Oxford University Press, 2014. 400 p.
10. Duus P. Modern Japan. – Boston: Houghton Mifflin Company, 1998. 384 p.
11. Norman E.H. Japan's Emergence as a Modern State: Political and Economic Problems of the Meiji Period. Vancouver: UBC Press, 2000. 304 p.
12. Хантингтон С. Политический порядок в меняющихся обществах. М.: Прогресс-Традиция, 2004. 480 с.
13. O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. 3-jild. Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi Davlat ilmiy nashriyoti, 2002. 704 b.